

Opgave 1 Onderwijsvrijheid en onderwijskansen

Bij deze opgave horen de teksten 1 tot en met 5 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Al sinds de jaren tachtig staat het vraagstuk van 'zwarte' en 'witte' scholen op de publieke en politieke agenda. In elf steden nemen gemeentebesturen proeven om scholen meer te mengen. Nijmegen gaat hierin het verst (zie tekst 1). Volgens critici zijn deze maatregelen in strijd met de grondwettelijke vrijheid van onderwijs (tekst 2). In de vaste Tweede Kamercommissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is begin 2010 uitgebreid gesproken over onderwijs-gelijkheid en onderwijskansen (tekst 3). Veel sprekers stelden dat het niet alleen maar ging om 'zwarte' en 'witte' scholen, maar dat bij segregatie met name verschillen spelen tussen kansarm en kansrijk. In dit debat werd regelmatig een artikel in *NRC Handelsblad* aangehaald (tekst 4). Ook ouders zelf nemen initiatieven om te zorgen voor een meer gemengde populatie van leerlingen (tekst 5).

Lees de regels 1 tot en met 31 van tekst 1.

- 2p 1 Leg uit dat het in Nijmegen bij de problematiek rond de scholen gaat om een politiek probleem. Gebruik in je toelichting twee gegevens uit tekst 1.

Zie de regels 19 tot en met 31 van tekst 1.

Het proces van politieke besluitvorming in de gemeente Nijmegen kan beschreven worden volgens het systeemmodel van politieke besluitvorming.

- 2p 2 In welke fase van het model is het besluitvormingsproces gekomen gezien tekst 1? Licht je antwoord toe.

Sommigen spreken in de discussie over 'zwarte' en 'witte' scholen van een scheiding tussen scholen met kansarme en kansrijke leerlingen, anderen spreken van segregatie naar etnische afkomst.

In Nederland werd het onderwijs lange tijd getypeerd door een (zekere mate van) segregatie naar levensbeschouwing.

- 2p 3 Op welk voor Nederland kenmerkend sociaal-cultureel verschijnsel wordt hier gedoeld?
Leg uit hoe dit verschijnsel in het onderwijs tot uitdrukking komt.

Lees tekst 2.

De confessionele partijen hebben in het verleden gestreden voor het beginsel van onderwijsvrijheid en voor de financiële gelijkstelling van openbaar onderwijs en bijzonder onderwijs. Het resultaat van deze 'schoolstrijd' is neergelegd in artikel 23 van de Grondwet. Hierin kun je ook het confessionele idee van de gespreide verantwoordelijkheid herkennen.

- 3p 4 Wat houdt het idee van gespreide verantwoordelijkheid in? Laat met behulp van twee zinsneden uit artikel 23 zien hoe het idee van de gespreide verantwoordelijkheid in artikel 23 tot uitdrukking komt.

Zie tekst 2.

(Openbaar) onderwijs is een (semi-)collectief goed.

- 2p **5** Welk kenmerk van dit collectief goed herken je in tekst 2?
Geef nog een ander kenmerk van een collectief goed dat van toepassing is op onderwijs.

Lees fragment 1 van tekst 3.

De toenmalige staatssecretaris Dijkstra (Onderwijs Cultuur en Wetenschap), vond het verstandig dat Nijmegen ook het huisvestingsbeleid bij het onderwijsbeleid betreft.

- 2p **6** Leg in dit verband het begrip 'verkokering' uit.

Lees fragment 2 van tekst 3.

- 3p **7** Leg met behulp van fragment 2 uit dat de opvatting dat 'zwarte scholen slechte scholen zijn' te beschouwen is als een vooroordeel. Geef eerst twee kenmerken van een vooroordeel.

Lees de standpunten A, B en C in tekst 3.

Enkele sprekers merkten op dat de discussie liep volgens de vanouds bekende ideologische lijnen. In de standpunten A, B en C zijn de meningen samengevat van partijen die drie verschillende stromingen vertegenwoordigen. Er is één christendemocratisch, één liberaal en één sociaaldemocratisch standpunt.

- 3p **8** Welke stroming hoort bij welk standpunt?
Geef bij elk van de drie standpunten aan welk kenmerkend uitgangspunt van de gekozen stroming te herkennen is.

De Tweede Kamer doet haar werk ook in vaste commissies. Het parlement heeft een aantal hoofdtaken, waaronder de beleidsbepalende taak.

- 2p **9** Welke twee andere hoofdtaken heeft de Tweede Kamer?

Lees tekst 4.

Vijf sprekers (van verschillende politieke kleur) haalden tijdens het debat een artikel van Vink aan ter ondersteuning van hun standpunten. Het artikel (tekst 4) werd een aantal dagen voor het debat in *NRC Handelsblad* gepubliceerd. Massamedia hebben een aantal functies in het proces van politieke besluitvorming.

- 2p **10** Welke twee functies herken je in tekst 4?
Geef voor elk van beide functies een voorbeeld uit de tekst.

Lees tekst 5.

Naast de politiek nemen ook burgers initiatieven om het probleem van 'zwarte' en 'witte' scholen aan te pakken. Tekst 5 gaat over de Stichting Kleurrijke Scholen, een stichting van ouders die zich inzetten voor een meer gemengde populatie van leerlingen. Deze stichting is te beschouwen als een pressiegroep.

- 2p **11** Welke twee kenmerken van een pressiegroep zijn te herkennen in de tekst?
Noem bij elk kenmerk een voorbeeld uit de tekst.

Zie tekst 5.

De Stichting Kleurrijke Scholen heeft haar doel om meer gemengde scholen in Nederland te krijgen, nog niet bereikt. In het barrièremodel wordt het proces beschreven of en hoe een maatschappelijk probleem leidt tot overheidsbeleid. Uit tekst 5 kun je afleiden dat de eerste twee barrières blijkbaar door de stichting met succes genomen zijn.

- 4p **12** Leg uit welke twee barrières de stichting met (gedeeltelijk) succes heeft genomen.
Ondersteun je antwoorden met behulp van de tekst.

Opgave 1 Onderwijsvrijheid en onderwijskansen

tekst 1

Tussen dwang en recht

- De gemeente Nijmegen wil zwarte en witte scholen mengen. Dit is in strijd met de grondwettelijke vrijheid van onderwijs, zeggen critici.
- 5 De gemeente Nijmegen wil, in samenspraak met de basisscholen zelf, tegen gaan dat de stad vol zwarte en witte basisscholen staat. Die situatie is een ongewenst bijeffect van de vrijheid van
- 10 ouders om zelf een school te kiezen voor hun kinderen. Vooral witte ouders fietsen graag de halve stad door om hun kind naar die ene, juiste school te brengen. Bij de overgebleven scholen
- 15 blijven kinderen van witte ouders weg en die scholen worden dan al gauw alleen nog bevolkt door kinderen van allochtone ouders. Daarom heeft de gemeente in samen-
- 20 spraak met de schoolbesturen besloten
- 25 vanaf het schooljaar 2010/2011 een centraal aanmeldpunt in te voeren. Ouders mogen een lijstje opstellen, met drie tot zes voorkeursscholen. Een
- 30 centraal aanmeldsysteem bepaalt aan de hand van een aantal criteria vervolgens welke school het wordt. Een doelstelling van het beleid is een verdeling per school van 70 procent kansrijke en 30 procent kansarme kinderen¹⁾.
- 35 Het Nijmeegse beleid is niet in strijd met de vrijheid van onderwijs, zegt de gemeente. Immers: uit artikel 23 blijkt dat ouders de vrijheid hebben om de richting van een school te kiezen – de levensbeschouwelijke of onderwijs-
- 40 kundige grondslag. De vrijheid om een specifieke school uit te zoeken, staat niet in de wet.

naar: Derk Walters - NRC Handelsblad van 4 april 2009

noot 1 Volgens de definitie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen wordt de categorie (kansarm of kansrijk) bepaald aan de hand van het opleidingsniveau van de ouders, de verzorgers of de voogden.

tekst 2

Artikel 23 van de Grondwet

1. De regering zorgt voor het onderwijs.
2. Iedereen mag onderwijs geven. Maar de overheid houdt toezicht op de kwaliteit van het onderwijs en onderwijsgevendens.
3. De overheid zorgt voor openbaar onderwijs. Openbaar onderwijs is voor iedereen. Ook voor mensen met een godsdienst of een bepaalde levensovertuiging. In de wet staat hoe de overheid zorgt voor het openbaar onderwijs.
4. (...)
5. In de wet staan de eisen die de overheid moet stellen aan de kwaliteit van het openbaar onderwijs en het bijzonder onderwijs²⁾. Het bijzonder onderwijs bepaalt zelf hoe het onderwijs eruit ziet.
6. De eisen voor de kwaliteit van het basisonderwijs zijn zo opgeschreven, dat de kwaliteit van het bijzonder en het openbaar onderwijs hetzelfde kan zijn. Het bijzonder onderwijs mag wel zelf bepalen welke boeken en welke andere leermiddelen het gebruikt. Ook mag het bijzonder onderwijs zelf bepalen welke onderwijzers lesgeven.
7. Bijzondere basisscholen krijgen van de overheid evenveel geld als openbare basisscholen. In de wet staat hoeveel geld het bijzonder voortgezet onderwijs van de overheid krijgt.

naar: K. Heij & W. Visser: De Grondwet in eenvoudig Nederlands (2007), pagina 61

noot 2 Bijzondere scholen zijn, in tegenstelling tot openbare scholen, opgericht door particuliere instellingen zoals verenigingen of kerkgenootschappen, maar worden wel bekostigd door de overheid.

tekst 3

Hieronder volgen twee losse fragmenten uit het overleg dat de vaste Tweede Kamercommissie voor Onderwijs Cultuur en Wetenschap op 20 januari en 10 februari 2010 voerde met drie bewindslieden over SEGREGATIE IN HET ONDERWIJS. Daarna volgt de samenvatting van standpunten van partijen uit verschillende politieke stromingen.

FRAGMENT 1

Staatssecretaris Dijkma:

(...) Inmiddels zijn wij in elf gemeenten met pilots begonnen om na te gaan welke maatregelen werken: de vaste 5 aanmeldmomenten, het werken met dubbele wachtlijsten, voorlichting aan ouders en gemeenten die met scholen afspraken maken over bijvoorbeeld 10 plafonds aan de groei van scholen. Als je verstandig bent, betrek je bij dit schoolspreidingsbeleid ook het huisvestingsbeleid. Dat doet men in Nijmegen (...) In Nijmegen en Deventer 15 vinden de meest vergaande projecten plaats, waarbij men echt de leerlingstromen naar scholen aan het beïnvloeden is, maar wel binnen de marges van keuzevrijheid voor ouders.

FRAGMENT 2

Staatssecretaris Van Bijsterveldt-Vliegthart: (...)

Nee, ik vind het belangrijk dat alle

ouders gebruik kunnen maken van de 25 vrije schoolkeuze (...) Ik geef ook aan dat Nederland het echt niet slecht doet als je de leerprestaties van de Nederlandse allochtone leerlingen in Nederland vergelijkt, bijvoorbeeld via het 30 PISAonderzoek³⁾, met die bij andere nationaliteiten. Sterker, wij doen het beter dan landen waar sprake is van een vergelijkbare samenstelling van de 35 allochtone bevolking. De instroompercentages van allochtone leerlingen in het hoger onderwijs zijn de afgelopen jaren spectaculair gestegen (...) Je ziet dat het percentage van de autochtonen 40 steeds meer wordt benaderd (...) Van de inspectie krijgen wij door dat er volgens de inspectienormen heel veel goede zwarte scholen zijn. (...) Anders 45 ontstaat een enorm negatief beeld; wij moeten opletten dat wij het beeld niet cultiveren en juist een witte vlucht veroorzaken (...)

noot 3 Sinds 2000 wordt om de drie jaar in een groot aantal landen een representatieve steekproef getrokken van 4.500 - 10.000 15-jarige scholieren die uitgebreid getoetst worden op hun kennis en vaardigheid op het gebied van moedertaal, wiskunde en natuurwetenschappen.

STANDPUNT A

Gemeenten moeten per wet gedwongen worden om een tweedeling in het onderwijs tegen te gaan. Er moet nog dit jaar een wet komen waardoor gemeenten naar eigen inzicht maatregelen kunnen nemen waar scholen zich niet meer aan kunnen onttrekken. Dan gaat het om dubbele wachtlijsten, een loting- of postcodebeleid, een vast aanmeldpunt en vast aanmeldmoment, zodat alle leerlingen op hetzelfde moment kunnen worden ingeschreven. Op die manier moeten de zwakke leerlingen verdeeld kunnen worden over de scholen.

STANDPUNT B

De regering moet de kwaliteit van de scholen bevorderen, inspelen op initiatieven van onderop door deze te stimuleren en te steunen. Er zijn initiatieven van veel scholen en stichtingen. Dat is een buitengewoon goede zaak. Van wettelijk afgedwongen mengen mag echter geen sprake zijn.

STANDPUNT C

Het realiseren van gemengde scholen moet van onderaf komen en de persoonlijke keuzevrijheid van ouders dient gewaarborgd te blijven. Ingrijpen van de overheid werkt averechts.

tekst 4

De scheiding arme en niet-arme leerlingen houdt dit land dom

De oorzaak voor het falen van ‘zwarte’ scholen is niet de kleur, het geloof, de taal of de cultuur van de leerlingen, maar de achterstand en de armoede die
5 dominant zijn op deze scholen. Maar hardnekkig blijven we deze nieuwe scholen voor de armen ‘zwarte’ scholen noemen. Met deze term vegen we de vraag onder het tapijt of een fatsoen-
10 lijke maatschappij zich het wel kan veroorloven dat we in de 21ste eeuw scholen voor de armen hebben.

Natuurlijk: bij onderwijssegregatie is er een overlap tussen achterstand en
15 kleur. Nederland heeft een van de meest gesegregeerde schoolsystemen van alle westerse landen: in dit land is 14 procent van de basisschool-
leerlingen van niet-westerse afkomst, en op liefst 12 procent van de basis-
20 scholen is de meerderheid van de leerlingen van niet-westerse afkomst. In de vier grote steden zit 80 procent van de niet-westerse leerlingen bij elkaar op
25 school. Dat percentage ontstijgt de Verenigde Staten, waar in vergelijkbare steden de helft van een school uit zwarte leerlingen of ‘hispanics’ bestaat.

Maar dat onderscheid in kleur miskent
30 het bestaan van blanke achterstandsleerlingen. Liefst 20 procent van de 1,5 miljoen leerlingen in het Nederlandse basisonderwijs is een achterstands-
leerling. Bijna evenveel gekleurd als niet-gekleurd. Uit recent onderzoek
35 blijken de arme blanke leerlingen in Zuid-Limburg net zo gesegregeerd op de basisschool zitten als hun gekleurde
lotgenoten in Rotterdam. De midden-
40 klasse mijdt ook deze blanke scholen. Uit Engels onderzoek uit 2007 in opdracht van de OESO, blijkt dat Nederland een hogere scheiding van arme en
niet-arme leerlingen in het voortgezet
45 onderwijs heeft dan Engeland – toch het klassenland bij uitstek. Deze segregatie heeft uiteindelijk tot gevolg dat maar 5 procent achterstands-
leerlingen terechtkomt in hbo of hoger.
50 (...) Mijn ontdekkingsreis door onderwijsland leidde me uiteindelijk naar de Verenigde Staten, het land dat meer
dan vijftig jaar wisselende ervaring heeft in de strijd tegen de school-
55 segregatie. Ongemerkt is daar de afgelopen acht jaar in rap tempo een nieuwe vorm van kleurenblinde school

integratie ontstaan: men kijkt niet meer naar ras, maar naar inkomen. Meer dan
60 vier miljoen van de zestig miljoen Amerikaanse leerlingen gaan naar 'public schools' in steden als New York en Cambridge, waar een maximum wordt gesteld aan het aantal achterstandsleerlingen: maximaal 30 tot 40
65 procent. Uit onderzoek blijkt dat de prestaties van arme leerlingen vooruitgaan en misschien nog wel belangrijker: de prestaties van de midden
70 klasseleerlingen lopen geen schade op. (...)
Welk belang hebben Nederlandse ouders en hun kinderen uit de middenklasse bij een soortgelijk systeem in Nederland? (...) een land met een
75 onderwijssysteem dat een grote groep leerlingen niet weet op te leiden voor een zogenoemde kennismaatschappij waar een groot tekort is aan goed gekwalificeerd personeel, snijdt zich
80 lelijk in de eigen vingers.

*naar: Anja Vink in NRC Handelsblad van 16 januari 2010 (sterk ingekort)
(Anja Vink is freelance onderwijsjournalist)*

tekst 5

'Ouderinitiatieven zijn een belangrijk middel om scholen mooier te kleuren'

"Dat je kind op een gemengde school zit, is goed voor het kind zelf, maar ook voor de ouders en uiteindelijk voor de samenleving. Daarom zetten vanaf
5 1995 ouders uit het hele land zich in voor het mengen van scholen. Ze maken reclame om het naar school gaan in de eigen buurt te promoten. Verder lobbyen ze bij politici, woningcorporaties en andere organisaties in
10 de wijk om met hen samen te werken aan gemengde scholen in de buurt. Want bij een gemengde buurt hoort ook een gemengde school."
15 Aan het woord is Lonneke Sondorp, directeur en oprichter van de Stichting Kleurrijke Scholen. Met een startsubsidie van het ministerie van
20 Onderwijs richtte Sondorp de Stichting Kleurrijke Scholen op. Deze stichting zet zich samen met ouders ervoor in om segregatie in het onderwijs tegen te
gaan en ondersteunt zo'n 100 ouderinitiatieven gericht op een toename van
25 gemengde scholen. Bovendien zorgt de stichting ervoor dat ouders mee kunnen praten over spreidingsbeleid en over de manier waarop in een gemeente aan gemengde
30 scholen wordt gewerkt. De stichting bestaat nu twee en een half jaar en vertegenwoordigt al meer dan 100 ouderinitiatieven in tien steden.
35 "De ouders organiseren voorlichtingsavonden, timmeren aan de kwaliteit van de school en ze organiseren leuke evenementen in en om de school."
Sondorp vertelt over het succes van het lobbywerk door ouders. Hoewel
40 gemeenten en schoolbesturen eerst nogal terughoudend waren om iets aan onderwijssegregatie te doen, staan ze er nu een stuk meer voor open (...)

naar: Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt, 10 juni 2009

Opgave 2 Crisis in krantenland?

Bij deze opgave horen tabel 1 en grafiek 1 en de teksten 6 tot en met 8 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De oplages van de gratis en betaalde dagbladen blijven dalen (tabel 1 en grafiek 1). Ook radio- en tv-zenders staan onder financiële druk. Wat zijn de oorzaken en wat de gevolgen van de crisis in deze branche? (tekst 6).

De commissie-Brinkman adviseerde de minister over de wijze waarop de overheid uitgeverijen kan helpen bij het innoveren van kranten en deed een aantal aanbevelingen (tekst 7). Ten slotte komt de vraag aan de orde: is er met de komst van internet nog wel behoefte aan (kwaliteits)journalistiek? (tekst 8).

Bekijk tabel 1.

In tabel 1 zijn de landelijke dagbladen opgenomen. Je kunt dagbladen op verschillende manieren indelen, bijvoorbeeld in massakranten en kaderkranten.

- 3p **13** Deel de negen landelijke betaalde dagbladen uit tabel 1 in volgens de indeling 'kaderkrant' of 'populaire massakrant'.

Bekijk tabel 1.

- 2p **14** Geef van elk van de twee onderstaande beweringen aan of deze juist is of onjuist. Gebruik gegevens uit tabel 1 om je keuzes toe te lichten.

- 1 Alle landelijke dagbladen met een liberale kleur zien hun oplage dalen.
- 2 Alle landelijke dagbladen van orthodox-christelijke signatuur zien hun oplage dalen.

Lees de regels 1 tot en met 41 van tekst 6.

Het verlies van lezers kan leiden tot een lagere oplage (regels 15-17).

- 2p **15** Beschrijf de volgende twee stappen in de 'neerwaartse oplagespiraal' en betrek bij elke stap een of meer regels uit de tekst.

De commissie-Brinkman stelt in haar eindrapport: "De Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers heeft ervaren dat de perssector er in Nederland in economische zin slecht voorstaat, en maakt zich zorgen over de toekomst van de journalistiek. Deze is essentieel voor de goede werking van een democratie, terwijl de 'nieuwe media' (...) nog onvoldoende (...) voorzien in de essentiële functies."

- 2p **16** Geef twee redenen waarom 'pluriforme, betrouwbare en kwalitatief goede informatievoorziening' van wezenlijk belang is voor een democratische samenleving.

Lees tekst 7.

De commissie-Brinkman deed een aantal aanbevelingen hoe media te innoveren. Critici van aanbeveling 1 vinden dat de internetgebruiker niet hoeft te betalen voor de financiële nood van de krant. Al eerder (met het instellen van het Stimuleringsfonds voor de Pers) vochten voor- en tegenstanders een principiële debat uit over de rol van de overheid op het terrein van de pers.

- 2p **17** Geef een argument vóór en een argument tegen het steunen van de pers door de overheid.

Lees de regels 42 tot en met 57 van tekst 6.

De economische crisis van 2008 gaat ook aan andere takken van journalistiek niet voorbij. Ook journaaldiensten bij radio en televisie ontkomen niet aan bezuinigingen. RTL Nieuws blijkt het het moeilijkst te hebben.

- 2p **18** Geef een reden waarom RTL (Nieuws) gevoeliger is voor een economische crisis dan NOS (Nieuws).

De programmawisseling van BNR (regel 60) past binnen de kritiek van J. Blokker en anderen op de Nederlandse journalistiek. Zij vragen zich af of de actuele dagbladcrisis niet beter een 'crisis van de journalistiek' genoemd kan worden. Kwaliteitsjournalistiek moet steeds voldoen aan een aantal journalistieke normen, bijvoorbeeld aan de norm 'het scheiden van feiten en meningen'.

- 2p **19** Noem twee andere journalistieke normen waaraan kwaliteitsjournalistiek moet voldoen.

Lees de regels 1 tot en met 14 van tekst 8.

De vraag is of burgers met de komst van internet nog wel kwaliteitsjournalistiek nodig hebben. Zij kunnen zelf hun krant samenstellen uit al het nieuws dat internet hun biedt. Maar Van Groesen wijst daarbij op het gevaar van "het versmalde venster van zijn favoriete nieuws".

- 2p **20** Bij welk begrip uit de communicatiewetenschap sluit de bovenstaande opmerking van Van Groesen het beste aan?
Licht dit begrip toe en betrek daarbij ook het begrip referentiekader.

Lees de regels 24 tot en met 42 van tekst 8.

Van Groesen constateert dat de dagbladsector te marktgericht is geworden.

- 2p **21** Welke twee gevolgen van de marktgerichtheid herken je in de regels 24-42?
Licht elk van beide antwoorden toe met een citaat.

Opgave 2 Crisis in krantenland?

tabel 1

Totaal verspreide oplage dagbladen (3e kwartaal 2008)

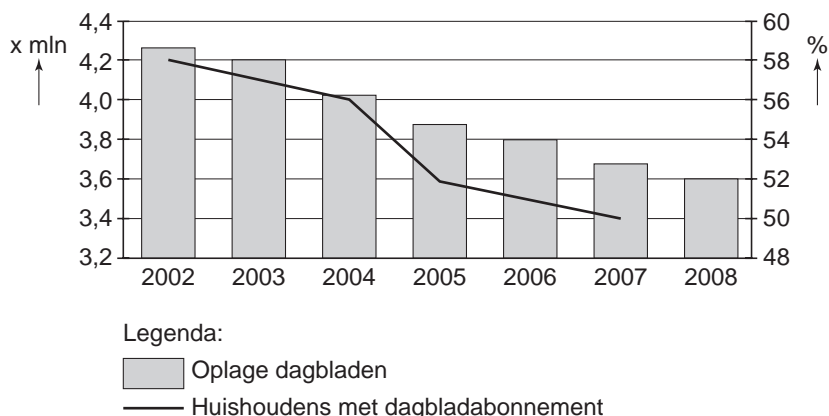
Titels	Oplage 3e kw 2008 bron HOI	Oplage index tov 3e kw 2007
Betaalde dagbladen		
AD	460.288	95,8
Het Financieele Dagblad	63.348	99,3
Nederlands Dagblad	32.128	102,1
NRC Handelsblad	211.317	94,8
NRC.Next	80.413	101,4
Reformatorisch Dagblad	55.592	98,0
De Telegraaf	718.833	97,5
Trouw	103.797	98,5
de Volkskrant	258.569	96,1
Het Parool*	88.356	100,0
Totaal betaalde regionale dagbladen	1.520.448	
Totaal betaalde dagbladen	3.593089	97,6

* Het Parool wordt niet tot de landelijke bladen gerekend

Totaal verspreide oplage dagbladen (3e kwartaal 2008)

Gratis dagbladen		
DAG	355.234	104,1
Dagblad De Pers	301.827	65,5
Metro	487.736	101,8
Splts	362.353	100,7
Totaal gratis dagbladen	1.507.150	91,8
Nederlandse Staatscourant	4.678	90,4
Totaal dagbladen	5.104.917	95,8
Zondagbladen		
De Telegraaf op zondag	674.727	98,1
De Twentsche Courant Tubantia op zondag	46.922	100,8
Totaal zondagbladen	721.649	98,2

grafiek 1

www.hoi-online.nl

tekst 6

“Er zit nauwelijks nog vet op”

Morgen presenteert de commissie-Brinkman haar advies voor versterking van de journalistiek. Wat merken de lezer, luisteraar en kijker van de crisis in deze branche?

De *Volkscrant* kijkt dit jaar nog tegen twintig ontslagen aan en het noodlijdende *AD* stuurt 124 van de 421 redacteuren de straat op. Ook *Trouw* ontkomt niet aan bezuinigingen en laat alle mensen met een tijdelijk contract gaan.

De kwaliteitsjournalistiek in de geschreven pers staat al langer structureel onder druk; steeds minder mensen, vooral jongeren, lezen een krant. Teruglopende advertentie-inkomsten en het aanbod van gratis nieuws op internet maken het kranten, maar ook de televisie en radio moeilijk. Niet voor niets gaf minister Plasterk (media) daarom de commissie-Brinkman opdracht om te onderzoeken hoe de media kunnen innoveren en welke maatregelen kunnen helpen een pluriforme pers te behouden.

De economische crisis komt daar nu bovenop. Kwaliteitsmedia moeten goedkoper en door minder mensen worden gemaakt. Wat merkt de lezer, kijker of luisteraar daar uiteindelijk van?

Nu al springt in het oog dat journalistieke producten dunner worden, of worden samengevoegd tot goedkopere varianten. “Je moet korten waar het geen pijn doet”, zegt hoofdredacteur Pieter Broertjes van *de Volkscrant*. “Goedkoper produceren scheelt me anderhalf miljoen euro per jaar. Dat doe ik liever dan veertig [redacteuren] ontslaan.”

Het aantal geschrapte pagina’s in kranten valt nog mee en de minuten nieuws op radio en tv blijven ongeveer hetzelfde, maar hoe nieuws vormgegeven wordt, is aan het veranderen. NOS Nieuws voelt nu geen probleem, omdat het binnen de publieke omroep het hele jaar een vast budget heeft, maar het commerciële RTL Nieuws

draait nu al elke euro om. “We maken
steeds de afweging of ergens een
cameraploeg heen moet, of dat een
interview kan via een telefoon-
55 verbinding. Er zit nauwelijks nog vet
op”, zegt hoofdredacteur Harm
Taselaar.
De inhoudelijke verandering blijkt al
sterk bij de zakelijke nieuwszender

60 BNR Nieuwsradio. Zo is het journalis-
tieke reportageprogramma ‘De Front-
linie’ vervangen door een discussie-
programma met mensen aan de tele-
foon. “De duiding heeft ingeleverd, er is
65 minder journalistiek en meer info-
tainment”, geeft hoofdredacteur Van
Gessel toe. (...)

naar: Trouw, 22 juni 2009

tekst 7

Enkele aanbevelingen van de commissie-Brinkman:

- 1 Een heffing van enkele euro's per jaar op internetabonnementen.
Zo kunnen innovaties van dagbladen gefinancierd worden. Voor de consument wordt het duidelijk dat nieuws en nieuwsgaring niet gratis zijn.
- 2 Programmagegevens moeten openbaar beschikbaar worden, zodat niet alleen omroepen maar ook andere media hier wat mee kunnen doen.
- 3 Versoepeling van de bepalingen rondom persconcentratie.
Dit biedt de mogelijkheid voor dagbladen om de distributie gezamenlijk te regelen.
- 4 Samenwerking tussen dag-, opinie- en nieuwsbladen en de publieke omroep om samen innovaties te bewerkstelligen, zoals gezamenlijke internetdiensten.

naar: www.commissie-brinkman.nl/rapport/de-volgende-editie/

tekst 8

De juiste vraag is: wat is nieuws?

Via internet hebben burgers toegang tot alle informatie die zij wensen om iedere dag zelf hun eigen, persoonlijke krant samen te stellen. Deze toename van
5 het aantal nieuwsbronnen kent echter een keerzijde. Volgens sociologen kan een dergelijke ‘Daily Me’ een gevaar inhouden voor de democratie, omdat de mens geneigd is slechts het versmalde
10 ‘venster’ van zijn favoriete nieuws te openen en zich af te sluiten voor andere opinies. Dit kan leiden tot gebrek aan begrip, miscommunicatie en uiteindelijk tot intolerantie.

15 Vergeefs zoeken wij bij ‘Brinkman’ een pleidooi voor kwaliteitsjournalistiek. Het woord komt in het rapport niet voor. De commissie komt niet verder dan de mening dat de krant “de binding met de
20 lezers kan versterken door bijvoorbeeld binnen bepaalde thema’s diensten (symposia, themareizen) en producten (wijn, dvd’s) aan te bieden.”

25 Wat is nieuws, is de vraag die zich opdringt. De dagbladsector achtte de opkomst van de digitale media zo bedreigend dat men te gemakkelijk is meegegaan in de rage van entertainment, sensatie waardoor veel vertrouwde lezers zijn afgehaakt en nieuwe
30 lezers wegblijven. Aandacht voor het serieuze nieuws is deels al ingewisseld voor kopeergedrag van weetjes die meer met roddels dan met nieuws te maken hebben.

35 De stiekeme zoen van Wesley en Yolenthe wordt massaal door de media rondgepompt, zowel door de gedrukte, de audiovisuele als de digitale media, en staat ver af van de verantwoordelijke
40 rol die de media in een democratische samenleving moeten spelen.

45 Het is pijnlijk om in het rapport-Brinkman een verwijzing naar de onafhankelijkheid van de journalistiek te moeten missen (...)

naar: een artikel door Jan van Groesen namens de Stichting Media-ombudsman Nederland; bron: de Volkskrant, 28 september 2009 (sterk ingekort)

Opgave 3 Nederland tegen terrorisme

Bij deze opgave hoort tekst 9 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Naar aanleiding van de aanslagen in New York (2001), Madrid (2004) en Londen (2005) is ook in Nederland terrorisme uitgegroeid tot één van de belangrijkste onderwerpen op de veiligheidsagenda en zijn verschillende maatregelen genomen om Nederland beter te beveiligen tegen een terroristische aanslag. Met de moord op de filmmaker Theo van Gogh op 2 november 2004 kreeg Nederland voor het eerst zelf te maken met een terroristische aanslag, geïnspireerd door de 'gewelddadige jihad'. Naast de massale blijken van afschuw over de moord, leidde deze gebeurtenis ook tot angst voor een verscherping van de binnenlandse verhoudingen.

Volgens een rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau (2009) maakt meer dan veertig procent van de Nederlanders zich zorgen over een terroristische aanslag in het eigen land (dat is boven het Europese landengemiddelde).

In een interview (tekst 9) gaat Rik Coolsaet, hoogleraar Internationale Betrekkingen aan de universiteit van Gent, in op deze angst voor terrorisme en bepleit terrorisme in een perspectief te plaatsen.

Lees de regels 1 tot en met 29 van tekst 9.

Terrorisme beoogt angst onder de bevolking te zaaien.

- 2p **22** Noem twee andere voorbeelden van immateriële 'schade' waartoe (internationaal) terrorisme kan leiden.

Media willen mensen informeren over belangrijke maatschappelijke verschijnselen zoals terrorisme.

- 2p **23** Welk ander belang kunnen media hebben naast een journalistiek belang bij berichtgeving over terrorisme en criminaliteit? Licht je antwoord toe.

Lees de regels 30 tot en met 52 van tekst 9.

Coolsaet constateert: de publieke opinie associeert terrorisme met moslims, terwijl de feitelijke cijfers van terrorisme in Europa dat niet rechtvaardigen.

- 2p **24** Geef een mogelijke verklaring voor deze beeldvorming in de publieke opinie vanuit het begrip 'mediaframe'.

Lees de regels 53 tot en met 63 van tekst 9.

Om terrorisme beter te kunnen bestrijden, werd de wetgeving aangepast. (Zo is er nu de Wet Terroristische Misdrijven met daarin een verbod op het samenspannen ter voorbereiding op een terreuraanslag en een verbod op het werven van mensen voor een gewapende strijd in het buitenland.)

Nieuwe wetgeving is noodzakelijk op grond van het legaliteitsbeginsel.

- 2p **25** Leg uit wat het legaliteitsbeginsel inhoudt.
Leg vervolgens uit dat het legaliteitsbeginsel een noodzakelijk beginsel is voor de rechtsstaat(gedachte).

- Coolsaet vindt dat inlichtingen- en politiediensten de mogelijkheid moet worden gegeven om terreuraanslagen te verhinderen. In Nederland zijn bijzondere opsporingsbevoegdheden ingevoerd op basis waarvan aan 'vroegsporing' kan worden gedaan. Een voorbeeld daarvan is het inzetten van politie-infiltranten of andere opsporingsambtenaren, die in het criminele circuit binnendringen zonder dat (er al) sprake is van formele verdachten.
- 2p **26** Noem nog twee andere voorbeelden van bijzondere opsporingsbevoegdheden om terrorisme te bestrijden.
- Opsporingsbevoegdheden mogen alleen worden ingezet wanneer er formeel sprake is van een verdachte.
Bijzondere opsporingsbevoegdheden kunnen worden ingezet voordat er formeel sprake is van een verdachte.
- 2p **27** Geef een omschrijving van het begrip 'verdachte' zoals in het algemeen wordt gehanteerd.
Leg aan de hand van een voorbeeld uit dat bij de bestrijding van terrorisme het begrip 'verdachte' verruimd is.
- In hetzelfde interview (niet in tekst 9 opgenomen) stelt Coolsaet:
"Ik constateer dat in Nederland juristen veel uitgesproken kritiek hebben op een mogelijke 'big brother-staat' door de antiterrorisme-wetgeving." Hij doelt op het maatschappelijk debat dat in Nederland ontstond naar aanleiding van de verscherpte antiterrorisme-wetgeving.
- 2p **28** Welk dilemma van de rechtsstaat heeft centraal gestaan in dit maatschappelijke debat?
Licht dit dilemma vervolgens toe met behulp van een voorbeeld van een nieuwe opsporingsbevoegdheid bij terrorismebestrijding.
- Lees de regels 64 tot en met 77 van tekst 9.*
- 2p **29** De interviewer stelt dat het antiterrorismebeleid averechts zou kunnen werken. Met welke theorie over de oorzaak van criminaliteit kan je dit standpunt ondersteunen? Licht je antwoord toe.
- Lees de regels 78 tot en met 100 van tekst 9.*
- 2p **30** Welke theorie over oorzaken van criminaliteit herken je in de conclusies van de AIVD? Licht je antwoord toe.
- Lees de regels 101 tot en met 130 van tekst 9.*
- 3p **31** Om ervoor te zorgen dat een verdachte daadwerkelijk kan worden bestraft, moet de tenlastelegging heel zorgvuldig worden opgesteld.
Welke actor heeft in het strafproces de taak om te zorgen voor de omschrijving van het delict in de tenlastelegging?
Noem ook twee andere taken van deze actor **binnen** de opsporingstaak **of** de vervolgingstaak tijdens het strafrechtelijk (voor)onderzoek.

Zie de regels 101 tot en met 124 van tekst 9.

Als niet alle bestanddelen uit de delictomschrijving zijn bewezen, moet bij gebrek aan bewijs vrijspraak volgen.

Of op bepaald gedrag een straf volgt, hangt af van nog meer factoren.

- 2p **32** Noem twee andere voorwaarden waaraan voldaan moet zijn voordat een straf kan worden opgelegd.

Lees de regels 131 tot en met 154 van tekst 9.

Bij de bestrijding van criminaliteit kunnen twee vormen van overheidsbeleid worden onderscheiden: een repressieve en een preventieve aanpak. In de regels 145-149 stelt Rik Coolsaet dat een eenzijdige repressieve aanpak te weinig oplevert.

- 2p **33** Geef twee andere citaten waaruit blijkt dat hij een meer preventieve aanpak van terrorisme voorstaat.

Opgave 3 Nederland tegen terrorisme

tekst 9

Rik Coolsaet: "Plaats terrorisme in perspectief"

In dit sterk ingekorte artikel wordt Rik Coolsaet, docent internationale politiek aan de universiteit van Gent, geïnterviewd door Hans van Scharen.

U schreef dat de impact van het internationaal terrorisme na 9/11 werd overdreven. Ziet u die overdrijving nog steeds?

5 "Jazeker. Er vinden wereldwijd pakweg een paar honderd aanslagen plaats die te maken hebben met internationaal terrorisme. Het is niet juist om inter-
10 nationaal terrorisme te beschouwen als een fundamentele bedreiging voor samenlevingen."

Sommige politici of opiniemakers zullen vinden dat je met zo'n uitspraak de angst van 'de mensen' bagatelliseert¹⁾.

15 "Nee, ik zeg alleen dat de angst niet in overeenstemming is met de werkelijkheid. Ik wil deze angst niet bagatelliseren. Want dat de angst bestaat en
20 reëel is, is precies de reden waarom ik erover schrijf. De vraag is hoe je die angst beantwoordt: neem je een heleboel maatregelen of probeer je de angst van mensen te relativieren door middel
25 van rationele argumenten? Die laatste weg is sinds 2001 de mijne: plaats terrorisme in perspectief, opdat mensen minder bang zijn. Plaats de spiegel van de werkelijkheid tegenover de angst.
(...)

30 En als je bijvoorbeeld kijkt naar het laatste rapport over terrorisme in de EU van Europol, met het overzicht van 2007, dan zie je dat het aantal aanslagen in Europa wel is verhoogd ten
35 opzichte van 2006. Maar ruim negentig procent van de aanslagen bestaat uit heel kleinschalige acties als brandstichtingen van de Baskische ETA²⁾.

Het heeft dus niets te maken met
40 catastrofaal terrorisme door jihadi's³⁾. Wat we moeten doen is het terrorisme in perspectief plaatsen en het plaatsen naast andere risico's die het leven kent."

Uit dat Europol-rapport blijkt ook dat van de honderden aanslagen in 2007 er slechts vier gerelateerd zijn aan 'islamisme'.

50 "Maar de publieke opinie associeert terrorisme nog steeds met moslims. Dit beeld komt dus niet overeen met de cijfers.
Aan de andere kant wil dat niet zeggen dat sommige moslimextremisten niet uit
55 zijn op zo grootschalig mogelijke terreurdaden. Daarvoor moet je inlichtingen- en politiediensten de mogelijkheid geven om die te verhinderen. Waar ze tot nu toe goed in ge-
60 slaagd zijn in Nederland en België. Maar nogmaals, het is geen kwestie van onderschatten, maar ook niet van overschatten."

Deskundigen vrezen een selffulfilling prophecy: als je je beleid te veel richt op één specifieke groep – lees moslims – dan loop je het risico het tegenovergestelde te bereiken van wat je wil, dus verdere radicalisering van individuen of kleine groepen.

70 "Pure repressie werkt contraproductief. Het gevolg is dat je de samenleving opsplijt in moslims en niet-moslims, precies zoals de neoradicalen willen.
75 Linkse, rechtse of islamitische haatzaaiers moeten op dezelfde manier worden bestreden." (...)

[Een groep deskundigen] zegt dat het altijd individuen in een groep zijn, die ervoor zorgen dat radicalisme doorschiet naar geweld.

80 “Ja, religie of ideologie worden gebruikt om terreurdaden te rechtvaardigen, maar zijn op zichzelf niet de bron ervan.

85 Bij alle mensen die radicaliseren – religieus of politiek – zie je hetzelfde vertrekpunt: een gevoel dat een relatief grote groep onrechtvaardig behandeld wordt. Een heel kleine groep gaat

90 proberen om via terreur iets aan die ongelijkheid te doen.” Rik Coolsaet verwijst naar de zeer recente conclusies van de Nederlandse geheime dienst, de

95 AIVD, die jarenlang twintig jihadisten volgde, die de strijd nu hebben opgegeven. “Dat komt niet door de dure overheidsprogramma’s tegen radicalisering, integendeel. Wel omdat ze nu een job hebben, een huwelijk of

100 kinderen.”

In Nederland zie je, als je dat vergelijkt met België, aan de lopende band vrijspraken. Blijkbaar is de rechterlijke macht lang niet altijd overtuigd van het feit dat er strafrechtelijke overtredingen worden gepleegd door radicale moslims.

105 “Ik zie dat het aantal vrijspraken in België relatief klein is. De verdachten die naar een rechtbank worden door-

110 gestuurd, worden op basis van het politiedossier ook bijna allemaal veroordeeld. In Nederland, de Verenigde Staten en Groot-Brittannië is dat niet

115 het geval. Verdachten komen daar in meerderheid vrij omdat er niets straf-

baars kan worden bewezen. (...) In België is de tenlastelegging veel strakker en duidelijker omschreven, op basis van de vraag of een verdachte nu wel of niet een misdrijf heeft gepleegd. In de Hofstadzaak werden verdachten en getuigen uitvoerig ondervraagd door de rechter over de rol van de islam. In

120 België was dat nooit het geval bij terrorismeprocessen. De politiek-ideologische en religieuze kant van de zaak heeft bij terrorismeprocessen in België nooit zo’n rol gespeeld als in

125 Nederland.”

Tot slot. U schreef eerder dat we niet op de goede weg zijn als het gaat om de bestrijding van terrorisme. Hoe staan we er nu voor?

135 “Wat er verandert, is dat men niet langer vermijdt om over de grondoorzaken van terrorisme te spreken, ook niet in de Verenigde Staten. Ook daar beseft men dat het terrorismeverhaal niet eindigt door de kopstukken van een terroristisch netwerk gevangen te nemen. Men beseft daar nu lang-

140 zamerhand ook dat je terrorisme alleen kunt overwinnen via een gemeenschap. De handreiking⁴⁾ die de Amerikanen nu doen naar de moslimgemeenschap, toont aan dat men leert van de tot on-

145 voldoende resultaten leidende repressieve aanpak van de laatste jaren. Als terrorisme mede voortvloeit uit een gevoel van onrechtvaardigheid, dan moet je ook iets doen aan de onrechtvaardigheid waaraan die kleine groep

150 extremisten zijn hele verhaal ophangt.”

*bron: naar Crimelink, 16 juni 2008 (en Knack, april 2010)
Crimelink is een tijdschrift en een website over criminaliteit en veiligheid.
Knack is een Belgisch actualiteitenmagazine, opinietijdschrift en weekblad.*

noot 1 bagatelliseren = als onbelangrijk voorstellen
noot 2 ETA: een terroristische organisatie die aanslagen pleegt in de hoop dat de Spaanse regering een onafhankelijk Baskenland zal erkennen.
noot 3 jihadi: deze term verwijst meestal naar iemand die zich bezighoudt met islamitisch terrorisme.
noot 4 Deze handreiking slaat op het nieuwe beleid van president Obama.